

2. БЕСЕДА

У Недељу Приче Господње о царинику и фарисеју

1. Изобилујући злом, духовни началник зла поседује вештину да на самом почетку безнађем и безверјем обори оне људе који су у душу већ положили темеље врлине. Исто тако, он има моћ да и на пола пута немарношћу и леношћу нападне оне који су већ подигли зидове дома врлине. Он путем гордости и неразборитости може да обори чак и онога ко је већ поставио кров добрих дела (на дом својих врлина). Ви, међутим, издржите и не плашите се, јер је онај који је усрдан вичнији у одржавању добра, док врлина добија много већу снагу у борби са злом када се обogaћује вишњом подршком и за саборца има Онога Који је силан у свему и Који, по благодати Својој, даје силу свима онима што љубе врлине. На тај начин, врлина не само да остаје непоколебива пред разноликим и злобним лукавствима противника, него је у стању да пробуди и подигне оне који су пали у дубину зла, те да их са лакоћом, путем покајања и смирења, приведе Богу.

2. Довољан пример за ово је и данашња прича. Иако је цариник био цариник, иако је, може се рећи, живео на самом дну греха, он је захваљујући једној, и то краткој речи, постао заједничар оних што живе врлинским животом, растеретио се и вазнео, уздижући се изнад било какве греховности и придружујући се збору праведника, будући да га је оправдао непоткупљиви Судија. Фарисеј је, међутим, због речи био осуђен, и то стога што је био фарисеј и имао високо мишљење о себи (досл. мислио је о себи да је нешто), док заправо није био праведан. Осим тога, био је прилично дрзак на речима, а то није ништа мање допринело да се Бог разгневи.

3. Зашто смирење узноси на висину праведности, а преузношење спушта на дно греховности? Зато што онога који има висо-

ко мишљење о себи, и то пред лицем Божијим. Бог оправдано напустио га, будући да такав и не сматра да му је потребна помоћ Божија. Онај пак, који себе сматра ништавним и стога гледа на вишње милосрђе, оправдано задобија Божије састрадање, помоћ и благодат, јер је речено: *Господ се проишви Јордима, а смиренима даје благодати* (Приче Сол. 3; 34).

4. Показујући ово кроз параболу, Господ каже: *Два човека уђоше* (грч. ἀνέβησαν – “узиђоше, подигоше се”) *у храм да се моле Богу, један фарисеј а други цариник* (Лк. 18, 10). Желећи да очигледно представи корист која потиче од смирења а такође и штету која потиче од гордости, Он је на две целине поделио све који долазе у храм, или, боље речено, све који узлазе у њега. Наиме, они који у храм Божији долазе ради молитве управо то и чине, јер је природа молитве таква да човека уздиже са земље на небо, и, подижући га изнад свега наднебесног, изнад сваког имена, сваке узвишености и сваког достојанства, доводи га пред Самог Господа свега постојећег. И онај древни храм се налазио на узвишењу, на брду изнад града*. Видевши у време помора у Јерусалиму на његовом врху смртоносног ангела са мачем подигнутим на град, Давид је узашао онамо и поставио Господу жртвеник, принео жртву и тако зауставио помор. Био је то праобраз спасоносног и духовног усхођења посредством свете молитве, као и умилостивљења које се савршава њеним посредством (јер је све ово било праобраз нашег спасења). Ако хоћете, био је то и праобраз наше свете Цркве, која се уистину налази на висини као исто такво, ангелско и надземалско место, где се ради избављења целог света, уништења смрти и изобиља бесмртног живота Богу приноси бескрвна, велика и завста угодна жртва.

5. Он због тога није рекао: “Два су човека дошла у храм”, него: *узиђоше у храм*. И сада, међутим, постоје они што, долазећи у свету цркву не усходе, него, боље речено, оповргавају Цркву која изображава небо. То су они што у храм долазе ради сусрета и разговора са познаницима или зато да би понудили или поручили робу. Ови људи су међусобно слични, пошто једни нуде робу, а дру-

ги речи и међусобно их размењују (једни речи а други робу). И као што је Господ прве одлучно истерао из храма, говорећи им: *Написано је: Дом Мој дом молитве нека се зове; а ви начинисте од њега њећинку разбојничку* (Мт. 21,13), тако је и друге одбацио овим речима, јер то нису они који усходе у цркву, макар и свакога дана свамо долазили.

6. И фарисеј и цариник су узашли у цркву јер су обојица имали исти циљ: да се помоле, иако је фарисеј, тек што је узашао, срушио самога себе, изопачивши начин на који се молио. Циљ усхођења је, дакле, код обојице био исти јер су обојица узашли да се помоле, али су начини на који су се молили били противни: један је узашао као скрушен и смирен, јер је од Псалмопојца–Пророка научио да Бог неће презрети скрушено и смирено срце. Знајући то из искуства, пророк и за самога себе каже: *Понизих се, и спаса ме Господ* (в. Пс. 114; 6). И зашто уопште да кажем – пророк, када је и Господ пророка ради нас смирио Себе и постао оно што смо ми, због чега је, према апостолским речима, (Филипљ. 2; 8–9), и Бог Њега високо уздигао! Фарисеј је узашао надмено и разметљаво, намеравајући да оправда самога себе и то пред Богом пред Којим је сва наша праведност као нечиста крпа. Он није послушао онога што каже: *Мрзак је Господу ко је од поносности срца* (Приче Сол. 16; 5) и: *Господ се проишви Јордима* (Приче Сол. 3; 34) и: *Тешко онима који сами себе правдају и сами су себи мудри* (Ис. 5; 21).

7. Њих нису раздвајале само различита парав и начини (на који су се молили), него и сам вид молитве, која је такође била двојака. Уистину, молитва није само прозба, него и благодарeње. Један од оних што се моле узлази у храм Божији да би прославио Бога и заблагодарио Му за оно што је од Њега примио, а други да би тражио оно што још није добио а где спада и отпуштање грехова, посебно за нас који грешимо у сваком часу наших дана. Што се тиче нашег обећања које из благочашћа приносимо Богу, оно се не назива молитвом, него “заветом”. То је обзанио и онај што каже: *Завештајте се и испуниште (завеште) Господу Богу нашем* (Пс. 75; 12), а такође и онај који говори: *Боље је да се не завештајеш, него да се завештајеш па да не испуниш* (Књ. проп. 5; 9).

8. Код оба ова вида молитве постоје и два вида недолучности која прети непажљавима: вера и скрушеност, уз уздржавање од зла, чине да молитва и прозба за отпуштање грехова буду дело-

* Јерусалимски храм био је саграђен на брежуљку Морна, због чега су се они, који су долазили у њега, успињали.*

творне, док их очајање и окорелост (срца) чине узалудним. Благодарeње за добра, добијена од Бога, Њему је угодно само ако га прате смирење и одсуство преузношења. Међутим, преузношење приликом благодарeња, као да смо та добра добити захваљујући својој усрдности и знању, као и осуђивање оних који та добра немају, чини да благодарeње не буде угодно Богу. Фарисеј је боловао и од једног и од другог, осудивши самога себе и сопственим речима. Он је у храм узашао да заблагодари а не да моли. Он је, са благодарeњем Богу, неразборито и несрећно помешао преузношење и осуђивање, јер је речено: *Фарисеј сѣде и мољаше се у себи овако: Боже, хвала Ти што нисам као остали људи: грабљивци, неправедници, прељубници* (в. Лк. 18; 11).

9. Понашање фарисеја није указивало на положај слуге, него на бестидну гордост, а што је сасвим супротно ономе који се, услед свог смирења, није усуђивао чак ни да очи подигне према небу. Фарисеј се занста молио "у себи", јер се није уздигао ка Богу, иако није остао непримећен од Онога Који седи на Херувимима и надзире најкрајње дубине. Његова молитва била је оваква: рекавши *Боже, хвала Ти*, он није додао "што си услед Свог милосрђа мени, слабом да се супротставим, подарио слободу од замки лукавога." Уистину је, браћо, потребна душевна одважност да би се путем покајања избавио онај који је упао у замке непријатеља и био ухваћен у омчу греха. Због тога нашим делима управља вишњи промисао и, често уз мало или нимало сопственог старања, уз помоћ Божију бивамо изнад многих и великих страдања, која нам Он милосрдно олакшава ради наше слабости. Стога би требало да познамо Дароватеља и да пред Његовим лицем не будемо надмени, него смирени.

10. Фарисеј, међутим, каже: *Боже, хвала Ти*, али не зато што сам добио Твоју помоћ, него *што нисам као остали људи* – као да сам по себи и захваљујући сопственим силама поседује такве особине, па није грабљивац, неправедан и прељубник. Он није пазио на себе, због чега би било могуће поверовати да је праведан на основу онога што сам за себе то каже. Напротив, он је гледао на друге а не на себе, и – какво безумље! – све је ниподаштавао, сматрајући да је једино он праведан и целомудрен. *Јер нисам*, каже, *као остали људи: грабљивци, неправедници, прељубници, или као овај шариник*. Какво безумље! Неко би могао да

каже: ако су, осим тебе, сви грабљивци и неправедници, где су онда они што трпе грабеж и неправду? Шта значе речи: *овај шариник*, и зашто превасходно показујеш на њега? Он је један од многих и зар самим тим, да тако кажемо, не потпада под заједничку и свеопшту осуду? Или је он заслужио двоструку осуду будући да су га осудиле и твоје фарисејске очи, иако је био далеко од тебе? Осим тога, ако знаш да је незаконик, пошто је очигледно да је цариник, одакле знаш да је и прељубник? Зар ћеш му неодговорно наносити неправду и блатити га због тога што је он нанео неправду другима? То није тако, није тако! Он ће, смиреноумно подносићи твоју горду осуду и приносићи Богу, заједно са молитвом, и осуђивање самога себе, праведно од Њега добити ослобађање од казне за безаконја која је починио. Ти ћеш, међутим, праведно бити осуђен, јер надмено оптужујеш и њега и све друге људе и од свих правдаш једино самога себе: *Јер нисам као остали људи: грабљивци, неправедници, прељубници*.

11. Ове речи показују да је фарисеј презирао и Бога и све остале људе. Осим тога, оне сведоче и о погрешности његових запажања: он отворено ниподаштава све људе уопште, а своје уздржавање од зла не приписује сили Божијој, него својој сопственој. Ако и изражава благодарност, он одмах уз то, све људе, изузев себе, сматра за раскалашне, неправедне и отимаче, као да никога, осим њега, Бог није удостојио да покаже врлину. Међутим, ако су сви људи такви (каквима их представља фарисеј), онда би, следствено томе, морали да приграбе и имовину овог фарисеја. Чини се, међутим, да није тако, јер он сам додаје: *Постим двапут у седмици; дајем десетак од свега што стекнем*. Он не каже да је дао десети део имовине коју је раније стекао (δέκῆντην), него да даје десетак од свега што стекне (κτῆμα), што означава умножавање и увећање његове имовине. Он, дакле, има оно што је имао и раније, и томе несметано придодаје колико год може. Како су онда сви људи осим њега могли да грабе и отимају? Тако зло само себе разобличује и издаје! Тако се неразборитости увек придружује и лаж!

12. Он је, дакле, давање десетка од имовине навео као доказ своје велике праведности: како би онај ко даје десети део своје имовине могао да отима туђе? Пост наводи као доказ своје целомудрености, јер је пост узрочник напорчности. Нека, дакле, буде тако: ти си целомудрен и праведан и, ако хоћеш, ти си и мудар,

и разуман, и храбар, а поседујеш и друго што је слично томе. И ако заиста све то поседујеш захваљујући самоме себи, ако то ниси добио од Бога, зашто онда притичеш лажи у обличју молитве, те усходиш у храм и испразно говориш да приносиш благодарење? Ако те особине поседујеш зато што си их примио од Бога, онда их ниси добио зато да би се њима разметао, него зато да би њима поучавао друге а на славу Дародавца. Требало је, дакле, да се радујеш истински и са смирењем, а такође и да благодариш Дародавцу за дарове које си добио, јер светилка не добија светлост ради себе, него ради оних што гледају. Говорећи о суботи, фарисеј не мисли на седми дан недеље, него на седам дана, од којих два пости и због тога се размеће, не знајући да је врлина људско, а гордост (преузношење) демонско дело. Услед тога, када је с њима сједињена, гордост врлине чини бескориснима и поништава их, чак и ако су истините, а посебно кад су кривотворене.

13. Овако је говорио фарисеј. *А цариник издалека стајаоше, и не хтеде ни очију уздигнути небу, него се бијаше у прса своја и говори: Боже, милосрдни буди мени грешноме!* Видите ли колико је његово смирење, вера и самоосуђивање? Видите ли да су се с молитвом овог цариника сјединили крајње смирење мисли и осећања, као и скрушеност срца? Када је ушао у цркву да се помоли за отпуштање својих грехова, са собом је унео и дивне посреднике пред Богом: непостидну веру, самоосуђивање које ослобађа од осуде (Божије), скрушеност срца која се не може унизити и смирење које га узноси. С молитвом је била сједињена и највећа пажња, јер је речено да тај цариник *издалека стајаоше*. Христос није рекао да је "стао", како је речено за фарисеја, него: *стајаоше*. Тиме указује на стајање током дужег времена, а такође и на дуготрајност прозбе и молитвених речи. Он ништа друго није нити додавао нити измишљао, него је пазио само на себе и на Бога, окренувши се само прозби и понављајући само молитву од једне реченице, која и јесте најкориснији вид молитве.

14. *А цариник, каже, издалека стајаоше, и не хтеде ни очију уздигнути небу.* И само његово стајање означавало је истовремено и стајање и потчињеност, указујући не само на понизног слугу, него и на положај осуђеника. Он тиме указује и на душу која се избавила од грехова али је још увек далеко од Бога, јер још није стекла одважност пред Ним каква се задобија добрим

делима. Постоји, међутим, нада да ће се ова душа приближити Богу, пошто се уздржава од зла и има добру намеру. *А цариник издалека стајаоше, и не хтеде ни очију уздигнути небу.* Он на тај начин и својим понашањем и својим изгледом показује своје самопрекоревање и самоосуђивање, јер се сматрао недостојним и неба и земаљског храма. Зато је и стајао у предворју, не усуђујући се ни да погледа ка небу, а камоли да подигне очи ка Богу небеса. Услед велике скрушености и бијући се у прса као онај ко заслужује такве ударце, дубоко тугујући и све гласније јецајући, оборивши главу попут осуђеника, називао је себе грешником и са вером тражио милост, говорећи: *Боже, милосрдни буди мени грешноме!* Поступао је тако јер је веровао ономе који говори: *Грех мој познадох, и безаконје моје не сакрих. Рекох: Исјаведићу крошњиве себе безаконје моје Господу и Ти си отпустио безбожност греха моја* (Пс. 31; 5-6).

15. Шта се догодило након тога? Овај (тј. цариник) – каже Господ – *отиде оправдан дому своме*, а не онај (тј. фарисеј), јер сваки која себе узвисује понизиће се, а који себе понизује узвисиће се. Њаво представља саму надменост и гордост је зло које је посебно карактеристично за њега. Када се она (гордост) придружи било којој људској врлини, она њу (врлину) нужно побеђује и поништава. Насупрот томе, смирење пред Богом је врлина добрих ангела и оно побеђује свако људско зло које може да задеси посрнулог. Смирење су кочије које узносе ка Богу, слично облацима који ће у будућности вазнети ка Богу оне што ће обитавати уз Њега у бесконачне векове. О томе је пророковао апостол, говорећи: *А пошто ми живи који останемо бићемо заједно с њима узнесени на облацима у срећане Господу у ваздуху, и тако ћемо сватда с Господом бити* (1. Сол. 4; 17). Оно што је облак, то је и смирење: сједињено с покајањем, оно из очију изводи источник суза и недостојне чини достојнима, узноси и сједињује са Богом, оправдавајући једино због добре намере.

16. Цариник је, дакле, најпре непоштено присвајао туђу имовину, али се потом одрекао непоштења. Он није правдао самога себе и на крају је био оправдан. Фарисеј, пак, није отимао туђу имовину, али је самога себе истицао као праведника и био је осуђен. Колико ће тек пострадали они што присвајају туђе и при томе покушавају још и да се правдају?

17. Ми о њима нећемо говорити, јер ни Господ о таквим људима није рекао ништа, можда зато што они не могу да се увере речима. И нама се често догађа да се током молитве смиримо и да сматрамо да ћемо бити оправдани као цариник. То, међутим, није тако: требало би да обратимо пажњу на то да је он, будући презрен од фарисеја, чак и онда када се удаљио од греха презирао и осуђивао самога себе и не само да није противуречно фарисеју, него је био и сагласан са њим у иступању против самога себе.

18. Тако и ти, када се одрекнеш зла, престани да противуречиш онима који те вређају и презиру (због греха), него заједно са њима осуди самога себе као рђавога. Са скрушеношћу и молитвом притеци једино милости Божијој, знајући да си спасени цариник. И заиста, многи себе називају себе грешницима, тако говоре и тако мисле. Међутим, срце се испитује у понижоу (обешчашћењу). Тако и велики Павле, који је био далеко од фарисејске разметљивости, пише оним Коринћанима који су говорили језике: *Благодарим Богу мојему, што говорим језике више од свих вас* (1. Кор. 4; 18), док на другом месту за себе каже да је свима смеће (1. Кор. 4; 13). Он ово, дакле, пише зато да би уразумио људе који су се преуносили овим даром над онима што га нису поседовали. И као што је Павле који је ово писао био далеко од фарисејске надмености, тако је могуће и да се изговарају речи оног цариника, и да се човек смири по узору на њега, па опет да не буде оправдан као он, јер цариниковим речима треба да присаједини и одвраћање од зла, и расположење душе, и скрушеност, и уздржаност. И Давид је показао да онај ко себе сматра кривим пред Богом и покаје се, треба да поднесе и издржи оправдано вређање и срамоћење од стране других. Након што је починио грех, Давид је слушао Симејеве увреде а онима, који су због тога хтели да казне Симеја, рекао: *Оставиће га, нека проклиње; јер му је Господ рекао: проклињи Давида* (2. Сам. 14; 10). Тиме је желео да каже да му је (Симеју) Бог заповедио да га вређа због његовог греха. Давид се тада борио са несрећом и великом невољом, јер се у то време његов син Авесалом побунио против њега.

19. Давид је с неподношљивим болом и против своје воље напустио Јерусалим и побегао. Стигао је у подножје Маслинове горе и ту наишао на нову невољу, тј. на Симеја. Овај га је гађао камењем, непрестано проклињао, дрско вређао и називао га кр-

вољом и зликовцем, желећи да прекори цара и да га подсети на злочин који је учинио Вирсавеји и Урији Хетејину. Симеј није само једном или два пута изрекао проклетство и башио на њега камење, заједно са речима које су ударале јаче од камења, него је, каже Писмо, цар ишао са свим својим људима док је Симеј корачао низ падину брда, недалеко од цара, проклињући га са ове стране, гађајући га камењем и посипајући га прашином. Цару нису недостајали људи који би га (Симеја) спречили да то чини. Војвода Ависај није могао то да поднесе, па је рекао цару: *Зашто га њсује овај криви њас цара Исидогара мојега? Идем да му скинем главу* (2. Сам. 16; 9). Цар је, међутим, зауставио и њега и све своје слуге, говорећи: *Оставиће га нека њсује... не би ли Господ њогледао на невољу моју, и узвратио ми добро за њовку његову данашњу* (2. Сам. 16; 12).

20. Оно што се тада савршило и што се на делу збило, то се, како показује и ова прича о царинику и фарисеју, заиста увек догађа. Како да онај који себе уистину сматра достојним вечне муке не поднесе одважно не само срамсту, него и губитак, и болест, и сваку невољу и патњу уопште? Показавши такво трпљење, као да је дужник или кривац, он се, кроз лакшу, пролазну и ограничену осуду, ослобађа оног уистину тешког, неподношљивог и бескрајног мучења. Понекад се ослобађа и од недаћа које га сада муче, будући да божанска доброта још онде има почетак као да се због трпљења задужује. На темељу тих невоља које су га задесиле, он почиње да прима умирење од Бога, као дуг за трпљење. Зато је један од оних које је Бог за наук казнио, рекао: *Подносићу њев Господњи, јер Му сагреших* (Мих. 7; 9).

21. Нека и ми будемо за наук кажњени, са милосрдјем а не са гневом и јарошћу Божијом. Немојмо падати у малодушност због казне Божије, него се, како каже Псалмопојач, исправљајмо до краја, благодаћу и човекољубљем Господа нашег Исуса Христа. Кома доликује свака слава, част и поклоњење, са беспочетним Његовим Оцем и пресветим и благим и живототворним Духом, сада и увек и у векове векова. Амин.

